

6-SINF "TARIX" FANI DARSLIGI BO'YICHA

FAN: Tarix

SINF: 6-sinf

MAVZU: "Nil vodiysi va uning aholisi"

TEKNOLOGIK XARITA

MAVZU	6 - sinf "Nil vodiysi va uning aholisi"
Maqsad, vazifalar	Maqsad: O'quvchilarga <i>Nil vodiysi va uning aholisi</i> to'g'risida bilimlar berish Vazifalar: - o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish, ularda mavzu asosida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va kengaytirish. - mavzuga oid tarqatilgan materiallarni o'quvchilar tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda suhbat munozara orqali tarqatma materiallardagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini nazorat qilish, ularni bilimni baholash.
O'quv jarayonining mazmuni	<i>Nil vodiysi va uning aholisi tarixini o'rganishdan iborat</i>
O'quv jarayonini amalga oshirish texnologiyasi	Uslub: Og'zaki bayon qilish, "Tushunchalar tahlili" metodi, "FSMU" texnologiyasi Shakl: suhbat-munozara, amaliy mashg'ulot, kichik guruhlar va jamoada ishlash. Vosita: Tarqatma materiallar: matnlar, Usul: Tayyor yozma materiallar va chizmalar asosida. Nazorat: Og'zaki nazorat, savol-javoblar, kuzatish, o'z-o'zini nazorat qilish. Baholash: Rag'batlantirish, 5 balli tizim asosida baholash.
Kutiladigan natijalar	O'qituvchi: mavzuni qisqa vaqt ichida o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishiga erishadi, o'quvchilar faolligini oshiradi. O'quvchilarda darsga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Bir mashg'ulot jarayonida o'quvchilarni baholaydi. O'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishadi. O'quvchilar tomonidan yozma axborotni mustaqil o'rganish, uni xotirada saqlash, boshqalarga yetkazish, savol berish va savollarga javob berishga o'rgatadi. O'quvchi: Yangi bilimlarni egallaydi. Yakka holda va guruh bo'lib ishlashni o'rganadi. Nutqi rivojlanadi va eslab qolish qobiliyati kuchayadi, o'z-o'zini nazorat qilishni o'rganadi, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'ladi va baholay oladi.
Kelgusidagi rejalar (tahlil, o'zgarishlar)	O'qituvchi: Yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish va darsda tatbiq etish, takomillashtirish. O'z ustida ishlash, mavzuni hayotiy voqealar bilan bog'lash. Pedagogik mahoratni oshirish. O'quvchi: matn bilan mustaqil ishlashni o'rganadi. O'z fikrini ravon bayon qila oladi. Shu mavzu asosida qo'shimcha materiallar topadi, ularni o'rganadi. O'z fikri va guruh fikrini tahlil qilib bir yechimga kelish malakasini hosil qiladi.

DARSNING BLOK CHIZMASI

№	Dars bosqichlari	Vaqt
---	------------------	------

1.	Tashkiliy qism	3 minut
2.	O‘tilgan mavzuni takrorlash	7minut
3.	Yangi mavzuni guruhlar bilan ishlash	20 minut
4.	Yangi mavzuni mustahkamlash	10 minut
5.	Baholash	3 minut
6.	Uyga vazifa	2 minut

DARSNING BORISHI

I. Tashkiliy qism:

O‘quvchilar bilan salomlashish, davomatni aniqlash, uyga berilgan vazifalarni tekshirish, O‘zbekistonda va dunyoda sodir bo‘layotgan yangiliklar bilan (topshiriq berilgan o‘quvchilar orqali) tanishtirish.

Darsning jihozlanishi va darsga hozirlik ko‘rish

1. Darslik,
2. Dunyo va O‘zbekiston xaritasi
3. Tarqatma materiallar: (topshiriqlar yozilgan kartochkalar) (ilova qilinadi)
4. Sinf xonasini guruhlariga ishlashga tayyorlash (sinf o‘quvchilarining soniga qarab 4, 5 guruhga bo‘lib, stollarni qo‘yib chiqish)
5. Guruhlarni baholash uchun har bir o‘quvchiga quyidagicha jadval tayyorlanadi:

№	Savollar	To‘g‘ri va to‘liq javob	Qisman to‘g‘ri javob	Umuman javob yo‘q
1.	Nega misrlilar o‘z mamlakatini Nil in‘omi deya ta‘riflashgan?			
2.	Qadimgi Misrning tabiiy sharoiti nega dehqonchilik uchun qulay edi?			
3.	Nega uzoq vaqt odamlar Nil vodiysiga ko‘chib kelmaganlar?			

Izoh: to‘g‘ri va noto‘g‘ri javoblar soni belgilanadi

Dars turi: Aralash

Dars jarayonida qo‘llaniluvchi metodlar: Kichik ma‘ruza, guruhlarda ishlash metodlari.

Sinfni guruhlar bilan ishlashga tayyorlash

O‘quvchilarni guruhlarda ishlashga tayyorlash uchun dars boshlanishidan avval ularga sud tizimi va uning o‘ziga xos xususiyatlari to‘g‘risida yozilgan kartochkalar tayyorlanadi.

II. Yangi dars mazmuni (“Nil vodiysi va uning aholisi”):

O‘qituvchi yangi mavzuni slaydlar asosida qisqacha ma‘ruza orqali tushuntiradi (slaydlar va ma‘ruza ilova qilinadi).

Ma‘ruza quyidagi tartibda tushuntiriladi:

- ❖ Misr – Nil in‘omi
- ❖ Misrlilarning mashg‘ulotlari
- ❖ Hunarmandchilikning rivojlanishi
- ❖ Misr davlatining tashkil topishi

III. Yangi mavzuni mustahkamlash uchun

Uslubning mohiyati. Ushbu uslub o‘tilgan o‘quv predmeti yoki bo‘limning barcha mavzularini o‘quvchilar tomonidan yodga olish, biron-bir mavzu bo‘yicha o‘qituvchi tomonidan berilgan tushunchalarga mustaqil ravishda o‘z izohlarini berish, shu orqali o‘z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratish va o‘quvchi tomonidan qisqa vaqt ichida barcha o‘quvchilarni baholay olishga yo‘naltirilgan.

Uslubning maqsadi. O‘quvchilarni mashg‘ulotda o‘tilgan mavzuni egallanganlik va mavzu bo‘yicha tayanch tushunchalarni o‘zlashtirib olinganlik darajalarini aniqlash, o‘z bilimlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o‘zlarining bilim darajalarini baholay olish, yakka va guruhlarda ishlay olish, sinfdoshlarining fikriga hurmat bilan qarash, shuningdek o‘z bilimlarini bir tizimga solishga o‘rgatish.

Uslubning qo‘llanilishi: o‘quv mashg‘ulotlarining barcha turlarida o‘tilgan mavzuni o‘zlashtirganlik darajasini baholash, shuningdek, Yangi mavzuni boshlashdan oldin o‘quvchilarning bilimlarini tekshirib olish uchun mo‘ljallangan. Ushbu uslubni mashg‘ulot jarayonida yoki mashg‘ulotning bir qismida yakka, kichik guruh hamda jamoa shaklida tashkil etish mumkin. Ushbu uslubdan uyga vazifa berishda ham foydalansa bo‘ladi.

Mashg‘ulotda foydalaniladigan vositalar: tarqatma materiallar, tayanch tushunchalar ro‘yxati, qalam yoki ruchka, slayd.

Mashg‘ulotni o‘tkazish tartibi:

- o‘quvchilarni guruhlariga ajratiladi;
- o‘quvchilar mashg‘ulotni o‘tkazishga qo‘yilgan talab va qoidalar bilan tanishtiriladi;
- tarqatma materiallar guruh a‘zolariga tarqatiladi.
- o‘quvchilar yakka tartibda o‘tilgan mavzu yoki yangi mavzu bo‘yicha tarqatma materialda berilgan tushunchalar bilan tanishadilar;
- o‘quvchilar tarqatma materialda mavzu bo‘yicha berilgan tushunchalar yoniga egallagan bilimlari asosida izoh yozadilar;
- o‘qituvchi tarqatma materialda mavzu bo‘yicha berilgan tushunchalarni o‘qiydi va jamoa bilan birgalikda har bir tushunchaga to‘g‘ri izohni belgilaydi yoki ekranda har bir tushunchaning izohi berilgan slayd orqali tanishtiriladi;
- har bir o‘quvchi to‘g‘ri javob bilan belgilangan javoblarning farqlarini aniqlaydilar, kerakli tushunchaga ega bo‘ladilar, o‘z-o‘zlarini tekshiradilar, baholaydilar, shuningdek bilimlarini yana bir bor mustahkamlaydilar.

Izoh: «Tushunchalar tahlili» uslubini «Chaynvord», «Uzluksiz zanjir», «Klaster», «Blits-zanjir» shaklida ham tashkil etish mumkin.

«Tushunchalar tahlili» uslubidan bir darsning o‘zida dars boshlanishida o‘tgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash yoki yangi mavzu bo‘yicha o‘quvchilarning dastlabki bilimlari, qanday tushunchalarni egallaganliklari va shu darsning oxirida bugungi mavzudan nimalarni bilib olganliklarini aniqlash uchun ham foydalanish mumkin.

Quyidagi mashg‘ulotda foydalaniladigan tarqatma materialni misol tariqasida keltiramiz.

TUSHUNCHALAR	MAZMUNI
Afrika	-
Delta	-
3 kmdan 22 km	-
Sahroi Kabir	-
Liviya	-
Misr	-
Qora tuproq	-
Miloddan avvalgi 4-mingyillik	-
30 dan ziyod	-
Miloddan avvalgi 4 mingyillik oxiri	-
Nom	-

Kohinlar	-
Marosim	-
Miloddan avvaalgi 3000 mingyillikda	-
Yuqori Misr	-
Menes	-
Fir'avn	-
Memfis	-
Ilk	-
Qadimgi	-
O'rta	-
Yangi	-
So'nggi podsholik	-
200 yildan so'ng	-

1-USUL: "FSMU" TEXNOLOGIYASI

Texnologiyaning tavsifi. Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda, bahs-munozaralar o'tkazishda yoki o'quv-seminari yakunida (yoki o'quvchi)larning o'quv mashg'ulotlari hamda o'tilgan mavzu va bo'limlardagi ba'zi mavzular, muammolarga nisbatan fikrlarini bilish maqsadida yoki o'quv rejasi asosida biror-bir bo'lim o'rganilgach qo'llanilishi mumkin. Chunki bu texnologiya tinglovchi (yoki o'quvchi)larni o'z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq holda bahslashishga, shu bilan bir qatorda o'quvchi - tinglovchilar tomonidan o'quv jarayonida egallangan bilimlarini tahlil etishga va egallanganlik darajasini aniqlashga, baholashga hamda tinglovchilarni bahslashish madaniyatiga o'rgatadi.

Texnologiyaning maqsadi. Ushbu texnologiya tinglovchi (yoki o'quvchi)larni tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa holatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi:

- o'qituvchi har bir tinglovchi (yoki o'quvchi)ga «FSMU» texnologiyasining to'rt bosqichi yozilgan qog'oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda ularni to'ldirishni iltimos qiladi. Bu yerda:
- **F**- fikringizni bayon eting;
- **S** –fikringiz bayoniga sabab ko'rsating;
- **M** – ko'rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;
- **U** – fikringizni umumlashtiring.
- o'qituvchi tinglovchi (yoki o'quvchi)lar bilan bahs mavzusi (yoki muammo)ni belgilab oladi;
- yakka tartibdagi ish tugagach, tinglovchi (yoki o'quvchi)lar kichik guruhlariga ajratiladi va o'qituvchi kichik guruhlariga «FSMU» texnologiyasining to'rt bosqichi yozilgan katta formatdagi qog'ozlarni tarqatadi;
- kichik guruhlariga har birlari yozgan qog'ozlardagi fikr va dalillarni katta formatda umumlashtirgan holda to'rt bosqich bo'yicha yozishlarini taklif etiladi;
- o'qituvchi kichik guruhlarning yozgan fikrlarini jamoa o'rtasida himoya qilishlarini so'raydi;
- mashg'ulot o'qituvchi tomonidan muammo bo'yicha bildirilgan fikrlarni umumlashtirish bilan yakunlanadi.

Tarqatma materialning taxminiy nusxasi

VAZIFA. «Nil vodiysi va uning aholisi» mavzusi bo'yicha quyidagi fikrlaringizni bayon eting:

- **F**- fikringizni bayon eting;
- **S** –fikringiz bayoniga sabab ko'rsating;
- **M** – ko'rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;
- **U** – fikringizni umumlashtiring.

V. Dars yakunlanadi va baholanadi

O'quvchilar tomonidan bajarilgan topshiriqlarni o'qituvchi baholash uchun o'quvchilarning uyga berilgan vazifalarni to'g'ri bajarganligi, darsdagi faol ishtiroki va dars jarayonida jadvalning to'g'ri to'ldirilganligi va kartochkalar bilan to'g'ri ishlaganligi e'tiborga olinib baholanadi.

VI. Uyga vazifa

Yangi mavzuni darslik bo'yicha o'qib, mavzu oxiridagi savollarga javob tayyorlash.

MA`RUZA

O'zi bilan birga huzurbaxsh salqin havo va mo'l-ko'l hosilni olib kelguvchi sersuv Nil viqor bilan oqadi. Ulug'vor daryo Afrika shimoli sharqida sivilizatsiya vujudga kelishi uchun maydon hozirlagan. Oxirida borib bir qancha shoxobchalarga bo'linib oquvchi Nil daryosi borib-borib O'rtayer dengiziga quyiladi. Nil daryosini quyilishini yunonlar delta deb atashgan, chunki dengizga quyiluvchi shoxobchalarning to'la-to'kis manzarasi uchburchaksimon, ya'ni yunoncha delta harfiga o'xshash bo'lgan.

Nil vodiysi – har ikkala qirg'oq bo'ylab 3 km dan 22 km gacha kenglikdagi va 6 ming km uzunlikdagi sug'oriladigan yerlardir. Nil vodiysini har ikkala tomondan tog'lar mudofaa devorlaridek muhofaza qilib turadi, adirlar ortida Sahroyi Kabir va Liviya cho'llarining ko'z ilg'amas qumliklari yotadi. Daryoning har ikkala qirg'og'i qora tuproqli serhosil dalalardan iborat. Vodiylıklar yurtga Misr – Qora tuproq deb nom berishgan.

Vaqt o'tgani sayin iqlim o'zgarib bordi, suv ham yildan yilga kamayaveradi, Shimoliy Afrika ham cho'lga aylanaveradi. Odamlar Nil vodiysi va deltasini o'zlashtira boshladilar. Shu taxlit, ziroatchilik aholining asosiy mashg'ulotiga aylandi. Miloddan avvalgi 4-mingyillik boshlarida odamlar Nil daryosi qirg'oqlaridagi yerlarni o'zlashtirishga bel bog'ladilar.

Nil daryosi dalalarni suvga bostirib, keng-mo'l oqqan yillarda misrlik dehqonlar hosili ham barakali bo'lar edi.

Qadimgi zamonda yerga omoch bilan ishlov berilar, qo'lda urug' sepilar, so'ngra urug'likni yerga singdirish uchun qoramollarni daladan haydab o'tishardi. Mehnat qurollari takomillashishi bilan omoch va hayvonlar kuchidan foydalana boshlashdi. Sigirlar, ho'kizlar, qo'ylar, echkilar, cho'chqalar boqishar, odatda, ho'kizlarni dala ishlariga solishar edi.

Misr dehqonlari urug' sochish va hosilni yig'ishtirib olish ishlarini g'ayriodatiy muddatda o'tkazishardi. Iyul – sentabr oylarida dam olishar, urug'likni ekishga hozirlashardi, negaki bu mahalda barcha dalalarni suv bosgan bo'lardi. Kuzda dalalarga urug' sochishar, sug'orish uchun kanallar va ariqlarni tozalashar, chunki yomg'ir juda kam yog'ar edi. Qishda esa hosil yig'im-terimi boshlangan. Boshloqlarni mis o'roqlar, so'ngra maxsus joyga tashib keltirishar, bug'doy yoki arpa bog'lari ustidan hayvonlarni haydab o'tib, hosilni yanchishar edi. Xirmonjoydan chiqqan donni esa sopol xumlarga saqlashardi. Bu tadbir donni son-sanoqsiz kemiruvchilar zararkunanda ligidan omon saqlardi.

Qadimgi Misr hunarmandlarining 30 dan ziyod kasb-korlari bo'lgan. Misgarlar misni eritib, undan mehnat quroli quyishardi. Kulollar loydan turli-tuman idish-tovoqlar yasash, mustahkam bo'lishi uchun xumdonda pishishardi. Quvuchilar saroylar, ibodatxonalar va uylar bunyod etishgan. Oddiy misrliklarning uyi loy suvalgan papyrus poyalaridan, zodagonlar uylari esa somon qo'shib qorilgan loydan yasalgan, oftobda quritilgan xom g'ishtdan qurilgan. Hukmdor fir'avnlarni saroylari va ibodatxonalar toshdan barpo etilgan. Ustalar va duradgorlar deraza va eshiklar, har xil ro'zg'orbop mebellar yasashardi. Kemasozlar qamishdan qayiqalar, yog'ochdan esa kemalar qurishardi.

O'qituvchi: R. Rajabov